

Науковий керівник: к.ф.н., доц. Сапожник І.В.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ У. ТЕВІСА «ХІД КОРОЛЕВИ»

Анотація. *Стаття присвячена розгляду стилістичних особливостей роману Уолтера Тевіса «Хід королеви». Виділено лексичні, синтаксичні, графічні та фонетичні стилістичні засоби, використані автором у творі, що досліджується. Проведено їхній компаративний аналіз, у результаті якого виявлено, що найчастотнішими стилістичними засобами виявилися лексичні, частки лексико-синтаксичних, синтаксичних і графічних розподілено приблизно порівну. Фонетичні стилістичні засоби є мало характерними.*

Ключові слова: стилістичний аналіз, лексичні стилістичні засоби, синтаксичні стилістичні засоби, графічні стилістичні засоби, фонетичні стилістичні засоби.

***Summary.** Having analyzed stylistic peculiarities of the Walter Tevis's novel "The Queen's Gambit", we found out lexical, lexical-syntactic, syntactic, graphic, and phonetic devices.*

Among the lexical ones for describing physical appearance, characters' state and feelings the author uses a range of epithets (124). We have also singled out fixed (22) and genuine (80) metaphors, and 91 examples of personification. Metonymy, zeugma, hyperbole and pun are few in number.

Within lexical-syntactic devices, simile appears to be the most frequently used (127 examples).

The novelist has also used numerous syntactic SD such as various kinds of repetitions, polysyndeton and inversion. We singled out a considerable quantity of repetition examples: ordinary repetition (46), anaphora (21), epiphora (9), and anadiplosis (20). Polysyndeton is also frequently used (39).

One more type of SD is phonetic ones represented only by graphon (36 examples).

Among the graphic stylistic devices italics was used for designating chess book and magazine titles as well as emphasis on separate words in sentences (107); capitalization was much less frequently used (28) mostly for presenting inscriptions on the doors, walls, and newspaper headlines.

Thus, the most frequent SD appeared to be lexical ones resulting in 44%, with epithet (15%) and metaphore (12%) being the most representative ones. They are followed by lexical-syntactic ones (17,6%) dominated by simile (15%). Syntactic SD are almost as frequent (17,2%) including ordinary repetition (5,6%) and polysyndeton (4,7%). Graphic stylistic devices are a little less often (16,3%), almost 13% represented by italics. The least used are phonetic SD comprising only 4,4%.

Key words: *stylistic analysis, lexical SD, syntactic SD, graphic SD, phonetic SD.*

Становлення когнітивно-дискурсивної парадигми та антропоцентричний підхід зумовили дослідження авторського дискурсу як одного з основних понять лінгвістики тексту.

Авторський дискурс є об'єктом досліджень багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, але лінгвістичні дослідження особливостей авторського дискурсу У. Тевіса зовсім не проводилися, надаючи нам тим самим широкі перспективи у дослідженні цієї сфери.

Актуальність нашого дослідження зумовлена направленістю сучасних лінгвістичних досліджень на виявлення лінгвальних особливостей авторського дискурсу сучасних англomовних авторів, широко екранізованих мережею Netflix.

Мета цієї розвідки — дослідити стилістичні особливості авторського дискурсу У. Тевіса «Хід королеви».

Вважаємо, що кожен художній твір містить велику кількість стилістичних засобів, передусім лексичних. Перевіримо це за допомогою стилістичного аналізу.

Так, для опису зовнішності, стану героїв та їхніх почуттів автор використовують низку епітетів (124), як простих, що домінують, так і складених, наприклад:

- прості епітети (113): *mysterious game, harmonious background, delicious feeling, astounding child, phenomenal chess player;*
- складені епітети (11): *warm-hearted help, male-dominated world, deep chemical happiness;*

*«I would like to express my thanks to Joe Ancrile, Fairfield Hoban and Stuart Morden, all **excellent players**, who helped me with books, magazines and tournament rules. And I was fortunate to have the **warmhearted and diligent help** of National Master Bruce Pandolfini in proofreading the text and helping me rid it of errors concerning the game he plays so enviably well» [2].*

Звичайно, роман У.Тевіса «Хід королеви» не обходиться без використання метафор (102). У матеріалі, що досліджується, ми виявили як мовні (фіксовані), так і художні (контекстуальні). Наведемо приклади:

- мовні метафори (22): *not taking her eyes from it, enlargement of the spirit, catching her breath*, наприклад: «*You can't have scoundrels **taking the responsibility** for a growing child*» [2].
- художні метафори: *leave the tension on the board, lines of force: bishops and diagonals; elegance of combination attack, sacrifice of the restrained balance*, (80): «*Her stomach was in a knot*» [2].

Нами також було виявлено різновид метафори – персоніфікацію (91): *the fear reduced itself perceptibly, her mind danced in awe, her knees felt funny, the pill helped her dozer away, etc.*

*«After what seemed a long time, **the pills stopped moving**» [2].*

Явище метонімії проілюстроване вже меншою кількістю прикладів (29):

- «*She was wearing the same blue cardigan, but this time she had a faded gray dress under it, and her **nylons** were rolled down to her ankles*» [2] – перенесення назви матеріалу на назву панчох;
- «*The girls in Apple Pi were eighth and ninth graders; most of them wore bright cashmere sweaters and fashionably scuffed saddle **oxfords** with argyle socks*» [2] – перенесення назви університету на назву взуття);
- «*Three packs of Chesterfields*» [2] – перенесення назви міста на бренд цигарок).

Явище гіперболи (19) є ще менш вживаним, наприклад: «*Beth pushed open the door and found herself in a big room **full of more books than she had ever seen in her life***» [2].

Нам також вдалося натрапити на таку рідкісну стилістичну фігуру як зевгма (1) : «*It would be wonderful to have Jolene there,*

*but then she wouldn't have the room to herself, wouldn't be able to lie alone in this huge bed, stretched out in the middle of it, **having the cool sheets and now the silence** to herself»* [2]. – Підмет узгоджується з 2-ма неоднорідними додатками – **sheets** та **silence**, порушуючи семантичне узгодження речення.

Прислів'я трапилося нам під час аналізу лише раз: Sometimes her father had said, "*In for a dime, in for a dollar*" [2] (була небула).

Останнім лексичним стилістичним засобом, який нам вдалося встановити у процесі стилістичного аналізу, став каламбур (2), наприклад:

*"Have any of you young **ladies** seen this young **lady** in the **ladies**?"* [2]

*"And how many of you **ladies** were in the **ladies**' before class?"* [2], побудований на однаковому звучанні звертання до дівчат (**ladies**) і жіночого туалета (**ladies**').

Таким чином, досліджуваний авторський дискурс характеризується великою кількістю різноманітних лексичних стилістичних засобів. Проаналізуємо наступний рівень – лексико-синтаксичний.

Серед лексико-синтаксичних стилістичних засобів ми виявили передусім художнє порівняння і мало чисельні приклади літоти і градації.

Як ми щойно зазначили, роман дуже багатий на художні порівняння (127 прикладів):

- *a thick orange sauce, **like** bottled French dressing;*
- ***as though** holding a dead mouse;*
- *spread through her body **like** the waves of a warm sea;*
- *looked **like** a slashed lemon;*
- *pain **like** fire;*
- ***as** wonderful **as** anything she had ever felt in her life;*
- *your skin is **like** a sandpaper;*
- *seats **like** the squares;*
- *her mind was **as lucid as** a perfect, stunning diamond;*
- *leapt **like** solid pieces on real squares* [2].

Бачимо, що в більшості порівняння утворюються за допомогою показника порівняльних конструкцій *like*.

«There was a thick, heavy sensation at the back of her throat as she

did this, and her arms were numb, like the arms of a dead person» [2].

*«She listened to Miss Lonsdale talk on in her deadly serious way about how we all had to be careful, that **communism was like a disease and could infect you**»* [2].

Градацію автором вжито в рази менше (18), наприклад:

*«Gym was **bad**, and volleyball was **the worst**»* [2].

*«The sauce was sweet and **terrible**, but the fish beneath it was **worse**»* [2].

Наведемо також приклади найменш вживаної літоти (3):

*«It was difficult to sleep without the pills, but **not impossible**»* [2].

*“Your folks,” Jolene said in a voice that was **not unsympathetic**, “they dead?”* [2].

Із наведених прикладів бачимо, що найуживанішим лексико-синтаксичним засобом в авторському дискурсі У. Тевіса стало художнє порівняння.

Автор використав також різноманітні синтаксичні стилістичні засоби: різні види повторів, полісиндетон та інверсію. Розглянемо їх детальніше.

Розпочнемо аналіз з опису повторів: анафори, епіфори, анадиплосису та звичайного повтору і наведемо декілька прикладів цих явищ:

□ анафора – повтор на початку речення або звороту для створення тла лексичній одиниці, що не повторюється, і виходить на передній план завдяки своїй новизні (21):

*“**No matter how softly** the orderly spoke to the night attendant, **no matter how pleasantly**, Beth immediately found herself tense and fully awake”* [2].

*“Beth loved New York. **She liked riding** on the bus, and **she liked taking** the IRT subway with its grit and rattle. **She liked window shopping** when she had a chance, and she enjoyed hearing people on the street talking Yiddish or Spanish”* [2].

*“**They didn’t print** half the things I told them. **They didn’t tell** about Mr. Shaibel. **They didn’t say** anything about how I play the Sicilian”* [2].

□ епіфора – повтор в кінці речень або зворотів для підсилення одиниць, що повторюються (9):

*“Your nose is **ugly** and your face is **ugly** and your skin is like sandpaper”* [2].

*“She was almost nine years old, and **she didn’t need Jolene**. It didn’t matter how she felt about it. **She didn’t need Jolene**” [2].*

*“...while Beth’s mind danced in awe to the geometrical rococo of chess, rapt, enraptured, drowning in the grand permutations as they opened to **her soul, and her soul opened to them**” [2].*

□ анадиплосис – повтор на стику речень або їх частин для підкреслення семантики повторювальних одиниць (20):

*“It was **quick**, but not **quick** enough to keep her from being fifteen minutes late for Geography. She said she’d been in the bathroom” [2].*

□ звичайний повтор для наголошення і логічного, й емотивного значення одиниці, що повторюється (46):

*“She **did not like** this woman and **did not like** her questions” [2].*

*“But what if that boy were a **girl**—a young, unsmiling **girl** with **brown** eyes, **brown** hair and a darkblue dress?” [2].*

Повторювальне використання сполучників для надання підсиленого ритму називається полісиндетон і доволі широко використовується автором (39), наприклад:

*But she would hear the girls in the other beds cough **or** turn or mutter; **or** a night orderly would walk down the corridor **and** the shadow would cross her bed **and** she would see it, even with her eyes closed [2].*

*Something in her life was solved: she knew about the chess pieces **and** how they moved **and** captured, **and** she knew how to make herself feel good in the stomach **and** in the tense joints of her arms **and** legs, with the pills the orphanage gave her [2].*

*“There was no way he could confuse her with his knights, **or** keep a piece posted on a dangerous square, **or** embarrass her by pinning an important piece” [2].*

*“She wanted to talk **about** learning chess **and about** the tournaments she had won **and about** people like Morphy and Capablanca” [2].*

Останнім синтаксичним стилістичним засобом, виокремленим нами у процесі аналізу, стала інверсія (7), наприклад:

“In the red armchair sat Mr. Ganz, wearing a brown suit” [2]. Згідно прямого порядку слів речення мало б звучати наступним чином: Mr. Ganz sat in the red armchair, wearing a brown suit.

He nodded. “You will be here next Sunday?” [2]. Використання інверсії у питанні (тобто прямого порядку слів) має на увазі, що мовець упевнений у стверджувальній відповіді на нього.

Далі слідує низка схожих інверсій зі сполучником **nor**:

*“It did not occur to her that she would be pledged to a club, **nor did it to anyone else**” [2].*

*“That night he did not come to her bed, **nor did he the next**” [2].*

Отже, проаналізувавши синтаксичні стилістичні засоби у дискурсі У. Тевіса, можемо стверджувати, що найчастотнішим з них виявився звичайний повтор (46) і полісиндетон (39). Майже однаково використано анафоричний повтор та анадиплосис (21 і 20 прикладів відповідно). Інверсія та епіфора є маловживаними (7 і 9 прикладів відповідно).

Ще одним видом стилістичних засобів, розглянутих нами, стали фонетичні.

Так, на початку роману, у передмові, розміщено вірш Уільяма Батлера Йтса *For Eleanora*, який містить декілька фонетичних стилістичних засобів:

That the topless towers be burnt – алітерація – попарне повторення перших приголосних звуків

And men recall that face,

Move gently if move you must

In this lonely place.

She thinks, part woman, three parts a child,

That nobody looks; her feet

*Practice a tinker **shuffle*** – ономатопея (імітація звуків кроків, що шаркають)

Picked up on a street.

Like a longlegged fly upon the stream

*Her **mind moves** upon silence.* – алітерація

– W. B. YEATS, “Longlegged Fly”

Але вважаємо, що виявлені фонетичні засоби притаманні особливостям авторського стилю поета, а не письменника, твір якого ми аналізуємо, тому ми не будемо їх враховувати у подальших підрахунках.

Серед фонетичних стилістичних засобів власне у романі «Хід королеви» ми виділили лише один – графон (36), а саме такі приклади, що перетворилися в сучасній розмовній англійській на кліше: *lemme (let me), gonna (going to)*:

“Lemme show you something,” Jolene said [2].

“I ain’t gonna hurt nothing.” [2].

Таким чином, фонетичні стилістичні засоби в авторському дискурсі У. Тевіса є мало чисельними і представлені єдиним графоном.

Серед графічних стилістичних засобів виділяємо курсив і капіталізацію (вживання усіх великих літер). Приклади першого засобу безперечно домінують і представлені 118 прикладами.

Вони вживаються автором як для виділення назв книжок і журналів із шахів (*Herald-Leader, Modern Chess Openings, Chess Review, Ladies’ Home Journal, Life, The Middle Game in Chess*, тощо), так і акцентуації окремих слів у реченні для підкреслення їхньої емотивності та зміни інтонації, наприклад:

“What do you want, child?” he said [2].

“Cracker!” Jolene hissed as they left History [2].

“Nigger,” Beth hissed back [2].

“But, Beth,” Mrs. Wheatley said, “it makes you a celebrity!” [2].

Капіталізація (28 прикладів) використовується У. Тевісом для пер

едачі надписів на дверях:

“At the door with the frosted glass panel and the words HELEN DEARDORFF–SUPERINTENDENT he stopped” [2].

Також таким чином позначені заголовки газетних і журнальних статей про головну героїню:

“Near the top was the face of Nikita Khrushchev and at the bottom, one column wide, was her face, scowling beneath a headline: LOCAL PRODIGY TAKES CHESS TOURNEY. Under this, in smaller letters, boldface: TWELVEYEAROLD ASTONISHES EXPERTS” [2].

“Across the top of the page a headline read: A GIRL MOZART STARTLES THE WORLD OF CHESS” [2].

Але найчастіше на табло чи у списках гравців під час шахматних турнірів:

“The lettering on top, done with a Magic Marker, read UNDEFEATED. There were four names on the list. At the bottom was HARMON: she held her breath for a moment when she saw it. And at the top of the list was the name BELTIK” [2].

“...she went now to the front desk and put the sheet into the basket with the sign reading WINNERS” [2].

“The pairings were a few feet to the right. At the top of the list was BORGOVRAND, and below that HARMON–SOLOMON” [2].

Отже, для авторського дискурсу У. Тевіса безумовно характерним є вживання курсиву, досить частотним виявилось і явище капіталізації.

Здійснивши стилістичний аналіз роману У. Тевіса «Хід королеви», ми провели кількісне порівняння усіх стилістичних засобів і виявили, що найчастотнішими стилістичними засобами виявилися лексичні, які в сумі складають 44,3%, найуживанішими серед яких є епітет і метафора (15% і 12%). Далі слідують лексико-синтаксичні стилістичні засоби (17,6%), де домінує художнє порівняння і складає 15% усіх виявлених стилістичних засобів. Синтаксичні стилістичні засоби репрезентують майже однакову кількість з попередніми аналізованими засобами (17,2%), серед яких найбільше вжито звичайний повтор (5,6%) і полісиндетон (4,7%). Трохи менше використано графічні стилістичні засоби (16,3%), 12,9% з яких представлено засобом курсиву. Найменш представленими виявилися фонетичні стилістичні засоби, оскільки вони становлять лише 4,4%.

Таким чином, порівнявши вживання різноманітних стилістичних засобів у дискурсі У. Тевіса, можемо стверджувати, що найхарактернішими виявилися лексичні із переважанням вживання епітету і метафори, частки лексико-синтаксичних, синтаксичних і графічних розподілено приблизно порівну (17,6%, 17,2% і 16,3%). Фонетичні стилістичні засоби є мало характерними (4,4%).

Перспективами подальших розвідок може стати вивчення граматичних та етимологічних особливостей роману У. Тевіса «Хід королеви».

Література:

1. Кухаренко В.А. Практикум з стилістики англійської мови: підручник. Вінниця. Нова книга. 2000. 160 с.
2. The Queen's Gambit. 1st ed. New York: Random House, 1983. 243 p.